

Nr 157.

Av herrar Ståhl och Kollberg, om verkställande av en analys av riksstaten för budgetåret 1938/39 jämförd med statsförslaget för budgetåret 1950/51 i syfte att klarlägga förvaltningskostnadernas ökning m. m.

I årets statsverksproposition, bil. 1, finansplanen, karakteriserar finansministern den framlagda budgeten såsom »en sträng sparsamhetsbudget». Samma omdöme går igen i trontalet: »Det förslag till riksstat, som framlägges, präglas därför av den största sparsamhet.» Ett närmare studium av budgetförslaget jävar icke dessa omdömen. Inte minst anslagen till uppenbart angelägna investeringar ge vid handen, hur hårt man måst begränsa reformverksamheten i egentlig mening till men för produktionsökning och välförhållning. Och likväl utgör årets budget den till omslutningen största som någonsin framlagts i vårt land, med statsinkomster på över 5 000 miljoner kronor och utgifter på inemot samma belopp. Att ett statsförslag med så svällande penninginkomster måst inriktas på att nedpressa även anspråk på blygsamma investeringar och nya anslag har, såsom också finansministern konstaterar, sin grund i de starkt stegrade automatiska utgiftsökningarna.

Ett studium av budgetförslaget ger det intrycket, att en icke oväsentlig del av dessa automatiska utgiftsstegringar föranledas av förvaltningsapparaten ständiga tillväxt. Det bör observeras, att utgifter för förvaltningsverksamhet icke inrymmas endast under rubrikerna avlöningar och omkostnader utan i många fall även under poster, som nominellt ange saksanslag.

Denna tendens, att de växande statsinkomsterna i betydande mån gå till automatiska ökning av förvaltningskostnaderna, synes vara på väg att medföra risk för en allvarlig snedbelastning av statens budget på så sätt, att inkomsterna i en omfattning, som icke ursprungligen varit avsedd, användas till ren förvaltningsverksamhet i stället för till produktiva investeringar, man må därmed avse ekonomiska företag eller människovårdande verksamhet. Härtill kommer, att för olika angelägenheter inrättas nya organ och ämbetsverk, som i många fall synas bli så kostnadskrävande, att de medel bli alltför knapphändiga, som återstå för den verksamhet, för vilken dessa organ och ämbetsverk tillkommit. Det är inom såväl statsförvaltning som landsting och primärkommuner ett känt förhållande, att i många fall så betydande anslagsökningar, exempelvis till socialvårdande verksamhet, gå till förvaltningsapparaten att därigenom möjligheterna begränsas till direkt förbättring för de medborgare, som skulle hjälpas.

I vissa fall synes även finnas fog för den farhågan, att förvaltningen växt ut till ett sådant omfång, att organisationen inte längre helt kan överblickas och behärskas. Det finnes anledning förmoda, att i vissa fall olika organ syssla med så närbesläktade arbetsuppgifter, att de torde kunna samordnas. I åtskilliga fall skulle sannolikt förvaltningsapparaten kunna minskas utan att dess effektivitet i nämnvärd grad eftersattes.

För planläggning av rationaliseringsåtgärder måste man i första hand få ett fastare och säkrare grepp än som hittills kunnat erhållas över den statliga verksamheten och dess utvecklingstendenser. Detta önskemål kan emellertid icke tillgodoses utan att tekniska möjligheter skapas för att på ett bättre sätt än för närvarande är möjligt överblicka och intränga i budgeten. Ur denna synpunkt anmäler sig behovet av ett annat system för budgetuppställning och budgetredovisning än det nuvarande. Detta är emellertid ett arbete på lång sikt.

För att uppnå det mer begränsade syftemålet att vinna en första överblick över tendenserna i den statliga verksamhetens utveckling kan man måhända nöja sig med en analys av utgifternas fördelning i exempelvis det i år framlagda statsförslaget, jämförd med motsvarande fördelning i den sista fredsbudgeten före det andra världskriget. En enligt samma normer utförd inträngande budgetanalys för dessa båda år, 1938/39 och 1950/51, skulle otvivelaktigt lämna värdefulla inblickar till ledning för den fortsatta utvecklingen. En sådan analys skulle avse dels de automatiska utgiftsökningarnas påverkan av förvaltningskostnaderna, dels de verkliga förvaltningskostnadernas fördelning och omfattning över huvud. Därvid är det självfallet icke tillräckligt att taga hänsyn endast till sådana utgiftstitlar, som direkt ange utgifternas karaktär av förvaltningskostnader. Även övriga titlar, t. ex. olika sakanslag, måste underkastas en så pass inträngande analys, att det klarlägges i vad mån därunder upptagna medel användas till förvaltningskostnader eller förbrukas som sakanslag i egentlig mening.

De sammanställningar, som gjorts i exempelvis riksräkenskapsverkets årsbok och vilka i och för sig äro av både värde och intresse, kunna ur den här anförda synpunkten icke anses tillräckligt belysande. För den händelse det skulle möta alltför stora svårigheter att ur här angivna synpunkter analysera det nu framlagda budgetförslaget, skulle man alternativt kunna nöja sig med en analys av budgetåret 1949/50.

Analys av motsvarande slag bruka regelmässigt äga rum inom större enskilda företag, särskilt sedan investeringar skett för nya verksamhetsgrenar. De ha ofta avslöjat utvecklingstendenser av icke avsedd art, varigenom man erhållit en grund för rationaliserande omläggningar av verksamheten. I övrigt kan framhållas, att gällande lag ålägger det enskilda näringslivet, åtminstone såvitt angår aktiebolag, att i sina årliga redovisningar särskilt ange förvaltningskostnaderna. Dessa redovisningar äro som

bekant enligt lagens bestämmelser tillgängliga för allmänheten. Det torde vara av icke mindre intresse att allmänheten kan bilda sig en klar uppfattning om det allmännas förvaltningsutgifter. Sannolikt skulle den bild av läget, som en budgetanalys kunde ge, i hög grad bidra till samling kring ur samhällets synpunkt önskvärda eller nödvändiga åtgärder.

Med stöd av det ovan anförda hemställa vi,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en snabbutredning genom organ, som Kungl. Maj:t kan för ändamålet finna lämpligt, för att verkställa en analys av riksstaten för budgetåret 1938/39 jämförd med statsförslaget för budgetåret 1950/51, i syfte att klarlägga dels förvaltningskostnadernas ökning under perioden, dels dessas nuvarande omfattning och fördelning och dels deras nuvarande inverkan på de automatiska utgiftsökningarna.

Stockholm den 25 januari 1950.

Manne Ståhl.

Gustaf Kollberg.